

SVET POD TRIGLAVOM 2

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU NARAVA
KAJ DELAMO KULTURNA DEDIŠČINA
NAŠI DONATORJI KMETIJSTVO IN RAZVOJ PODEŽELJA
INFORMACIJE NARODNI PARK V SVETU

KOLIKO ZAPOSILITEV OMOGOČA TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Na podlagi analiz in magistrske študije, izdelane poleti 2002, ugotavljamo, da zavarovano območje ni le varstvena kategorija, ampak tudi razvojna možnost, ki odpira nove neposredne in posredne zaposlitve.

TNP je posredno in neposredno omogočil nastanek novih delovnih mest. S tem zaposlovanjem njegovi prebivalci skrbijo za svojo socialno in ekonomsko varnost in varnost svojih družin. V javnem zavodu TNP je bilo leta 2000 neposredno zaposlenih 41 ljudi. Delovna mesta nadzornikov parka, razpršena po različnih delih TNP-ja, in za potrebe INFO središča v Trenti, so omogočila zaposlitev 24 domačinom iz bližnje okolice doma, kar je na goratem in prometno slabo povezanem območju parka še posebna prednost.

Iz javnofinančnih sredstev, ki jih država namenja za delovanje javnega zavoda TNP, se plačujejo dodatne in občasne zaposlitve, na primer pri urejanju parkovne infrastrukture in pri drugih delih, ki jih naroča javni zavod TNP. K tem posrednim zaposlitvam lahko prištejemo vse delo, ki se financira iz državnih spodbud in pomoči za kmetijstvo iz slovenskega kmetijsko-okoljskega programa. Kmetije na območju TNP-ja so ta sredstva dobili deloma zato, ker jim je javni zavod TNP pomagal pri njihovem pridobivanju, deloma pa zato, ker so kmetije na zavarovanem območju upravičeni do dodatnih sredstev. Vsa ta sredstva so leta 2000 ustvarila vrednost v višini 19 zaposlitev.

Skrb za ohranjanje enkratnega gorskega sveta in kulturne krajine v TNP se najbolje obrestuje v turizmu. Sodobni turisti se vse bolj zanimajo za počitnikovanje v ohranjeni naravi, miru in tišini. Poraba sredstev tistega dela turistov, ki so leta 2000 obiskali TNP zaradi ohranjenosti narave, je posredno omogočila 252 zaposlitev. Ta so bila deloma

Reportaža - ljudje v parku	4
Narava	6
Kulturna dediščina	8
Kmetijstvo in razvoj podeželja	10
Kaj delamo - občine v narodnem parku	12
Donatorji, prijatelji, sponzorji	15
Informacije	16

prav na območju parka, deloma pa v turističnih krajih blizu TNP-ja.

Sredstva, namenjena varstvu narave v TNP, in koristi od ohranjenosti narave na področju turizma so tako leta 2000 posredno omogočili 312 zaposlitev. Tudi te zaposlitve so zmanjšale brezposelnost; leta 2000 je bila na območju Triglavskega narodnega parka stopnja brezposelnosti 7 odstotkov in je bila nižja od slovenske povprečne stopnje brezposelnosti (12,2 odstotka). Zaposlitve, povezane z varstvom narave, sicer ne morejo zadovoljiti vseh zaposlitvenih potreb prebivalcev Triglavskega narodnega parka, zagotovo pa so dale zaposlitev številnim domačinom in tako prispevale k lokalnemu razvoju.

Dorotea Verša

SVET POD TRIGLAVOM

je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

Uprava TNP: Kidričeva 2, 4260 Bled
Tel. 04 - 5 780 200, faks 04 - 5 780 201
Elektronska pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park
Uredništvo: Janez Bizjak, Tina Markun, Jože Mihelič
Odgovorni urednik: Janez Bizjak
Avtorji fotografij: Jože Mihelič, Janez Bizjak, Martin Šolar, Jure Kočan, Stane Klemenc
Oblikovanje in prelom: Alpenbüro, G. Leeb, Villach / Beljak in Akem, Boris Ahac
Lektoriranje: Jana Cedičnik
Tisk: Medium d.o.o. Zabreznica
Naklada 5000 izvodov. Tiskano na okolju prijaznem papirju.
Cena: 50 SIT (simbolična cena), za prebivalce v parku in za njegove podpornike je časopis brezplačen.
Bled, december 2002

IV. BELARJEV NARAVOSLOVNI DAN V TRENTI - 24. maj, Evropski dan parkov Vsakoletna prireditev za šolarje v TNP

Ideja za široko zasnovan naravoslovni dan v Trenti, namenjen desetletnim otrokom iz neposredne okolice TNP, ki je imenovan po dr. Albinu Belarju, idejnem pobudniku za ustanovitev Triglavskega narodnega parka leta 1906, je nastala v času prvega Evropskega dneva parkov, 24. maja 1999. Z njim smo počastili 90-letnico prvih narodnih parkov v Evropi, naključje pa je hotelo, da se je že prvega Belarjevega dneva udeležila tudi ena od obeh vnukinj dr. Albina Belarja iz ZDA, dr. Cynthia Belar. Gospa Belar, sicer izvršna direktorica izobraževalnih programov Zveze psihologov ZDA, je pozneje prispevala sredstva za postavitev stalne razstave o dr. Albinu Belarju v Domu Trenta in za spominsko obeležje pred nekdanjo Belarjevo vilo v Podhomu. S sestro Lino Belar je nosilka prvega Belarjevega priznanja, bila pa je tudi udeleženka tretjega Belarjevega dneva in prireditev ob 20-letnici sprejetja zakona o TNP.

Dosedanji štirje Belarjevi dnevi z nezmanjšano udeležbo - vsako leto se zbere tu več kot 800 otrok - so za TNP potrditev, da je akcija dobro zamišljena ter pravilno umeščena in izpeljana. V njej sodelujejo strokovna in nadzorna služba TNP, INFO središče Dom Trenta, Prirodoslovni muzej Slovenije z dnevnim odprtih vrat v alpskem botaničnem vrtu Juliana in s strokovnim vodenjem ter glavni sponzor prireditve, Žito Gorenjka iz Lesc, ki poskrbi za nagrade udeležencem.

Naravoslovni dan se vsako leto prične z orientacijskim pohodom s sistemom skritih pisem po Soški izobraževalni in učni poti TNP ter se nadaljuje z dnevnim odprtih vrat v Domu Trenta in odprtjem skupne otroške razstave, ki je na ogled do naslednjega Belarjevega dneva. Te tematske razstave so vsako leto izredno bogate, barvite in pisane. Leta 2002 je bila vodilna tema Mednarodno leto gora, drugo leto pa bodo vode - posvečeno jim bo naslednje mednarodno leto; na temo voda v TNP so doslej učenci na osnovnih šolah z mentorstvom parka izdelali več raziskovalnih nalog.

Jože Andrej Mihelič

DR. ANGELA PISKERNIK (1886-1967) Čas, v katerem je začel nastajati današnji Triglavski narodni park

"Alpski varstveni park" iz obdobja 1924-1944 je leta 1961 z odlokom o razglasitvi Doline Triglavskih jezer za "Triglavski narodni park" dobil svojega naslednika. S tem je bil postavljen temelj za nadaljnji razvoj edinega narodnega parka v Sloveniji.

Najpomembnejšo vlogo pri ponovnem zavarovanju Doline Triglavskih jezer, ki so ji leta 1961 priključili zanimivo ostenje Komarče do slapa Savice in na drugi strani prostorni visokogorski masiv Kanjavca, je imela dr. Angela Piskernik, botaničarka, strokovnjakinja za varstvo naravne dediščine. Uspešno pionirsko delo na mnogih področjih jo uvršča med velike Slovenke. Z disertacijo Die Plasmaverbindungen bei Moosen je leta 1914 končala študij na Dunajski univerzi in postala prva Slovenka z doktoratom iz bioloških ved. Pionirska je bila tudi njena pot do visokošolskega študija, do katerega je iz rodnega Lobjnika nad Železno Kaplo prišla z diplomno učiteljska v Celovcu in z zasebnim študijem na gimnaziji v Gradcu. Izpopolnjevala se je na biološki postaji v Lunzu am See, zoološki postaji v Trstu in na dunajski univerzi. Od 1916. je deset let delala v Kranjskem deželnem muzeju v Ljubljani, nato pa do leta 1943 poučevala na srednjih šolah v Novem mestu in Ljubljani. Po zaporih in internaciji v obdobju 1943-45 je postala ravnateljica Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani (1945-53), od 1955 do 1963 pa je bila honorarna referentka za varstvo narave pri Zavodu za zaščito in znanstveno preučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije. Bila je prva, ki je poklicno delala v slovenskem varstvu narave.

Kot znanstvenica je raziskovala teme iz rastlinske fiziologije, pisala poljudne naravoslovne članke in črtice ter ocene, literarne članke, objavljala dokumente ljudske kulture, pisala o socialnih, ženskih in narodnostnih vprašanjih, izdala več srednješolskih učbenikov in slovarčka za nemščino, zlasti pa Ključ za določanje cvetnic in praprotnic (1941, 19512).

Leta 1954 je predlagala ustanovitev Gorske straže, ki je najprej zaživela pri tabornikih, pozneje pa v okviru Planinske zveze Slovenije. Skozi njene vrste je šlo na tisoče mladih, ki so skušali vzgojno delovati v gorah. Pionirsko delo dr. Angele Piskernik se zrcali tudi v ustanovitvi revije Varstvo narave (1962).

Kot protagonistka varstva narave ni le pripomogla k ustanovitvi TNP leta 1961, temveč je tudi spodbujala k raziskavam v zvezi z njim. S svojimi članki in sodelovanjem v mednarodni komisiji za Alpe je postala znana tudi v tujini. Za vztrajno spodbujanje varstva narave in za zasluge pri ustanavljanju Triglavskega narodnega parka je bila leta 1967 kot enajsta nosilka odklikovana z mednarodno Van Tienhovno nagrado. *Jože Andrej Mihelič*

UVODNIK

Spoštovane bralke in bralci!

Predstavljamo vam drago številko časopisa Triglavskega narodnega parka Svet pod Triglavom. Kljub resnim nameram, da se bomo predstavili vsaj nekajkrat na leto, nam letos to ni uspelo. Videti je, da vsaka nova stvar zahteva svoj čas, določeno dobo nastajanja, oblikovanja, klesanja in prilagajanja. Zato bo z vsako naslednjo številko laže, obdobja med posameznimi številkami pa bodo vedno krajša.

Ohranjati in varovati izjemne in občutljive naravne vrednote, ki so nam zaupane v varstvo, pomagati ljudem v parku, da se bodo zadovoljni poistovetili z njim, da jim bo v ponos ter podlaga za nove razvojne možnosti, in ne nepotrebna dodatna ovira, pomagati obiskovalcem, da se bodo v parku počutili kot gostje v večerrednem prostoru, opremljenem in urejenem za dobro vseh in v javno korist ob hkratni rasti soodgovornosti ter kulturne in ekološke ozaveščenosti, to je dolgoročen proces. Kadar lahko pomagamo, to tudi storimo. Toda vedno nam ne uspe. Tudi nismo brez napak in slabih izkušenj.

Večkrat slišimo očitke, da se preveč držimo svojega zakona. Čeprav ni lahko, jemljemo to kot kompliment. Po dvajsetih letih - zakon o TNP je bil sprejet leta 1981, je treba tudi naši narodni park ponovno posodobiti, prilagoditi lokalnim javnim ter vsenarodnim interesom in mednarodnim standardom.

Osnutek novega zakona je pripravljen. Pred nami je naporno obdobje usklajevanja, soočanje interesov in argumentov, umirjanje strastnih nasprotovanj, utemeljevanja nujne, da imamo tudi Slovenci svoj narodni park. Ne zato, ker bi nas kdorkoli iz tujine silit v to, ampak zato, ker smo ga sami potrebni, ker smo ga sposobni in vredni imeti.

Naj nam ne bo noben napor pretežak, nobeno neprijetno soočenje odveč. Osebnostno zaupam vsem, ki se iskreno trudijo, da bi bil končni zakonski dogovor v ponos vsem državljanom in naši kulturni razvitosti.

*Janez Bizjak,
direktor Triglavskega narodnega parka*

Vas Podjelje leži na južnih obronkih Pokljuke nad Jereko v Zgornji Bohinjski dolini. Toplo, prisojno lego označuje ugodno razmerje med deževnimi in sončnimi dnevi, zaradi česar vaške njive in travniki dobro rodijo. Franc Čuden, Čučkov ata, nekdanji kolar in mlinar z Bitenj, ki je zaradi narave svojega dela zelo dobro poznal Bohinj in Bohinjce ter je zaradi nagnjenja do različnih kulturnih dejavnosti postal pravi domači zgodovinar doline, je večkrat dejal, da so Podjeljci najbolj gostoljubni ljudje v Bohinju. Gostoljubnost in rodovitnost zemlje se najverjetneje dobro ujameta med seboj. Tudi jaz sem bil prav pri vsaki hiši v Podjelju vedno prijazno sprejet, pripomniti pa moram, da se mi zdijo Bohinjci nasploh izredno gostoljubni in da v resnici ne vem, zakaj se jih je prijel blagozveneči slovenski pridevnik "vohrn".

Nadmorsko višino vasi Podjelje je nemogoče določiti, ker zgledata prve hiše takoj nad Jereko, zadnje pa nad 900 m visoko pod ostrim robom poključke planote, za katerim se skriva planina Jelje, s katero povezuje vas potok Gorjupovc in seveda ime planine. Cesta čez Pokrovec pripelje na bližnji Koprivnik, vendar je bilo Podjelje vedno najmočnejše povezano z Jereko in s Spodnjo Bohinjsko dolino.

Mnoge dobre šale, največkrat na svoj račun, kažejo na samokritičnost, dovtipnost, širino in vedrino Bohinjcev. Mladi in stari še danes

vedo, kakšen je bil komentar, ko je pred davnimi leti preletelo Bohinj prvo letalo. "Krucmanov stoh (stog) je odneslo!" Ni kaj, odlična primerjava nekdanjih dvo- ali trokrilcev s predstavnikom značilne slovenske stavne dediščine in hkrati "poklon" popularnosti Krucmanove domačije, ki že stoletja kljubuje vetrovom na izpostavljenem, razglednem robu v Zgornjem Podjelju. Kmetija je bila vedno trdna, tako da pretiranega pomanjkanja ni bilo nikoli čuti. Pri tem je seveda treba upoštevati naravne danosti za kmetovanje v Bohinju, kajti najvišji standard tukajšnjih kmetov bi marsikje pomenil hudo pomanjkanje, res pa bi ponekod drugod, denimo v Trenti, pomenil tudi razkošje.

Še ne dolgo pokojni gospodar Tone Smukavec je kmetoval v slogu svojih prednikov, to pa ne pomeni, da ni bil napreden. Nasprotno, bil je zelo napreden. Postavil je žago, ki jo je kmetija z veliko gozda v njegovem času potrebovala. Veljal je za nekakšnega župana ali bolje rečeno nespornega prvega moža Podjelja, pa ne zato, ker bi se ga ljudje bali, pač pa, ker je bil moder v nasvetih, po katere so vaščani pogosto prihajali. Pri njem se je tudi vedno vse našlo, kar je kmet potreboval pri delu. Vsako orodje, ki ga v tistem trenutku ni potreboval, je rad posodil ali celo podaril, če se mu je zazdelo, da bo to za nekoga najprimernejša spodbuda. Tudi živež je znal podariti, kadar je vedel, da drugod nimajo, on pa je imel za silo dovolj. V Bohinju je zelo dobro znano, da so njegove sestre, ki so se poročile na druge kmetije, denimo Francka k Cingletu na Bistrico, Katra h Kramarju na Rovt in Mina k Pavletu, prav tako na Nemški Rovt, zelo dobro gospodarile naprej ter prinesle v novi dom prijetno in ustvarjalno razpoloženje.

Terezija se je poročila h Gregorčku. Njen rod sedaj nadaljuje kmečko tradicijo na Krucmanovi domačiji, to pa bi ne bilo mogoče, če bi za Tonetom ne gospodarila naprej njegova žena Minka, Klemenova s Koprivnika. Ne le da je sama obdržala kmetijo pri življenju, brez pripomb jo je zapisala nasledniku, ki mu tudi izdatno pomaga.

Leta 2001 sem k njej pripeljal na obisk dvanajstčlansko delegacijo mladih iz regijskega parka Julijsko predgorje v Italiji (Rezija, Terska dolina). Ponudila jim je domač kruh in mohant, pa zaseko, potico in žganje, ko pa so vse to želeli plačati, jim je odgovorila, da niso prišli ničesar kupit, temveč so bili na obisku. Pri njej je vedno čutili modrost, ki jo velikokrat najdemo pri pravih Bohinjcih, hkrati pa tudi ponosno, nesporno šarmantno držo.

Eden od temeljev trdne Krucmanove kmetije v Zgornjem Podjelju je tudi povezanost s Krištanovo domačijo. Vemo, da je bil Krištanov Fronc znan sirar in gorski vodnik na Velem polju; učil se je pri Švicarju Siebru, ki je prišel v Bohinj poučevati sirarstvo na povabilo bistriškega župnika in deželnega poslanca Mesarja. Ta je dobro vedel, da sirov, kakršne so takrat izdelovali Bohinjci, ne bodo dobro prodajali, zaradi tega se tudi mnogi niso ohranili do danes. Eden pa se je, mohant, in to ravno v Podjelju. Krucmanova domačija je znana po njem.

Povezanost Krucmanov s Krištanovimi se pozna tudi v tem, da je Gregorčkov France v zadnjem času spet obudil v življenje najpomembnejšo bohinjko planino, podjeljsko Velo polje. Pri Krucmanovih namreč še vedno na pomlad odženejo v Konjsko dolino, kamor se po nadaljnji paši na Velem polju na jesen spet vračajo. Seveda bi pa tudi to ne bilo mogoče, če se gospodar Tone Smukavec in njegova žena Minka ne bi nekoč odločila, da ne bosta zamenjala svojih cik za sodobne, težje krave, kakor je to storila večina drugih kmetov. V veži na steni visi priznanje za najlepšo "kravo cikaste pasme" s kmetijskega sejma v Kranju 2001.

Nič čudnega torej ni, da je celo nekdanji Krucmanov junc našel mesto med bohinjskimi pravljicami Naš voča so včas zapodval avtorice Marije Cvetkove. Ta "junc" je bil menda tako trmast, da je toliko časa v brino tišov, da se je poššiva, pa še sam je erknov. Pravljajca tudi pove, da so Bohinjci radi malce trmasti. Pa če si v ta pravo stran trmast, je dobro, če je bil kdo le preveč trmast, so mu pa rekli: "S' trmast k't Krucmanov junc."

Številne anekdote torej potrjujejo ugledno mesto Krucmanove domačije v hierarhiji nekdanjega kmečkega Bohinja. Celó sam dr. France Prešeren pravi:

*"Naj misli, kogar bi puščice te zadele,
da na visoki vrh leté iz néba strele."*

Krucmanova prislovična trdnost torej pomaga ohranjati in ohraniti tradicionalni način bohinjkega kmetovanja. Premalo ljudi se zaveda, kako pomembno je to za prihodnost Bohinja in za slovensko zgodovino. Zaslužijo si veliko pozornost, podporo in navsezadnje tudi zahvalo.

Jože Andrej Mihelič

SIR MOHANT

Mohant je avtohton slovenski sir, katerega izdelava se ni razširila. Sodi med številne posebnosti Bohinja, ki so nastale zaradi nekdanje naravno pogojene zaprtosti, izoliranosti doline. Izdelava mohanta se je ohranila v Podjelju, Češnici ter na planinah Konjska dolina in Jelje. Danes ga izdelujejo tudi nekateri kmetje po drugih vaseh v Bohinju.

Poleti, ko sir hitreje zori, ga izdelujejo iz polnomastnega ali posnetega mleka, jeseni, pozimi in spomladi pa samo iz posnetega. Jeseni in spomladi zori štiri do šest tednov, pozimi pa do tri mesece.

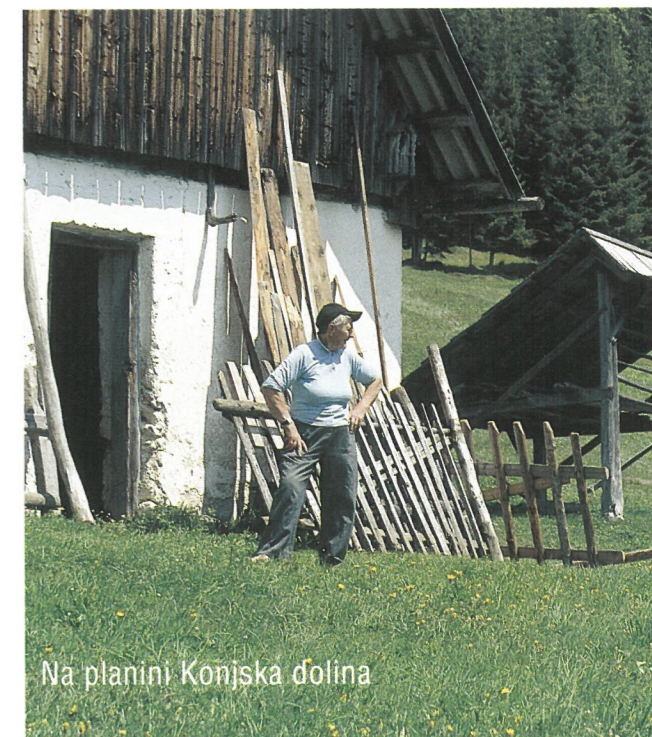
Je zelo pikanten sir s specifičnim vonjem in okusom, ki je za nepoznavalce lahko odbijajoč. Jedo ga z žlico, navadno s krompirjem v oblicah. Znano je, da uravnava težave s prebavo. V prosti prodaji ga ni moč kupiti. Stara anekdota pripoveduje, da je moral neki kmet iz prej omenjenih vasi po opravih na sodnijo v Radovljico. Ker je imel dolgo pot pred seboj, je pač vzel nekaj mohanta za malico. Sodnik, nevajen vonjav, ki so se začele širiti po pisarni, je pomislil, da se ga omenjeni kmet morda boji, in je vprašal: "Oča, menda ga nimate v hlačah?" "Ne, v žepu," je bil odgovor.

V sirarni na Velem polju

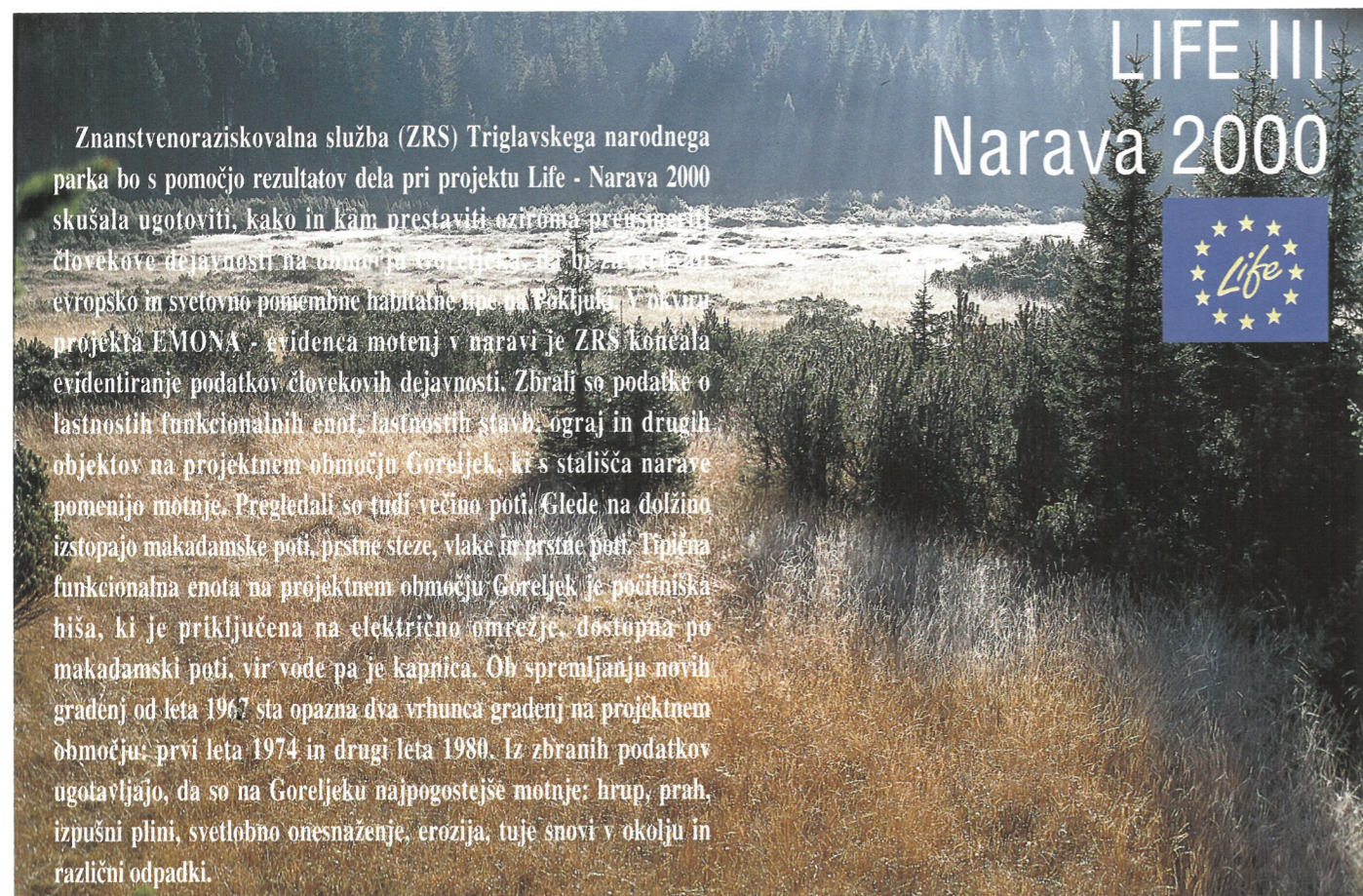

Podjeljska planina Velo polje

Na planini Konjska dolina

Znanstvenoraziskovalna služba (ZRS) Triglavskega narodnega parka bo s pomočjo rezultatov dela pri projektu Life - Narava 2000 skušala ugotoviti, kako in kam prestaviti oziroma preusmeriti človekove dejavnosti na območju Gorenjskega in Julijskih Alp, ki vsebuje evropsko in svetovno pomembne habitatske tipe na Pokljuki. V okviru projekta EMONA - evidenca motenj v naravi je ZRS končala evidentiranje podatkov človekovih dejavnosti. Zbrali so podatke o lastnostih funkcionalnih enot, lastnostih stavb, ograj in drugih objektov na projektnem območju Gorenjske, ki s stališča narave pomenijo motnje. Pregledali so tudi večino poti. Glede na dolžino izstopajo makadamske poti, prstne steze, vlake in prstne poti. Tipična funkcionalna enota na projektnem območju Gorenjske je počitniška hiša, ki je priključena na električno omrežje, dostopna po makadamski poti, vir vode pa je kapnica. Ob spremljanju novih gradenj od leta 1967 sta opazna dva vrhunca gradenj na projektnem območju: prvi leta 1974 in drugi leta 1980. Iz zbranih podatkov ugotavljajo, da so na Gorenjski najpogostejše motnje: hrup, prah, izpušni plini, svetlobno onesnaženje, erozija, tuje snovi v okolju in različni odpadki.

Petkovi popoldnevi v parku

Na Pokljuki so vsak zadnji petek v mesecu od maja do septembra potekale delavnice Petkovi popoldnevi v parku (PPP), ki sta jih organizirala znanstvenoraziskovalna služba (ZRS) Triglavskega narodnega parka in

Društvo Jarina Bohinj. Osrednja zamisel petkovih popoldnevov je spoznavanje naravnih, kulturnih in etnoloških značilnosti ter posebnosti narodnega parka. Namenjene so bile tako obiskovalcem kot domačinom, predvsem pa družinam. Vsebina delavnic se je navezovala zlasti na ekologijo šotnih barj, saj Društvo Jarina Bohinj in ZRS TNP sodelujeta pri projektu Šotna barja v TNP v okviru programa Evropske unije Life - narava 2000. Tako so udeleženci letošnjih delavnic spoznavali posebnosti rastlin in živali barja na Gorenjski in mlak pod Javorovim vrhom. Poleg značilnosti gozda na Pokljuki so si ogledali tudi pravo oglarsko kopo, z obiskom kmetije in predstavivijo izdelovanja skodel pa se seznanili tudi z življenjem na tem območju. Otroci so lahko ustvarjali različne izdelke iz naravnih materialov. Odziv obiskovalcev je bil zelo dober, zato bosta organizatorja petkove

popoldneve v parku nadaljevala. Še naprej bodo brezplačni in namenjeni vsem, ki bi se radi o naravi in parku kaj novega naučili.

TRIGLAVSKA ROŽA
(*Potentilla nitida* L.)

Triglavská roža je pritlikav grmiček, ki se razrašča v gostih, srebrno sivih rušah. Prilicni listi so večinoma trojnati, na obeh straneh svilnato dlakavi. Steblo je kratko in večinoma enocvetno. Venčni listi široko narobe jajčasti, izrobljeni, dvakrat daljši od časnih in lepo rožnato rdeči. Cveti od junija do septembra.

Pogosto prekriva večje površine na sončnih skalnih polcih in meliščih, le na bazičnih podlagah (apnenc in dolomit). Skupaj z drugimi poleglimi grmički, kot so alpski gornik, predalpski petoprstnik in velesa, sestavljajo združbo triglavské rože.

Zdaj že ne vemo več, kdo je bleščeci prstnik (*Potentilla nitida*) prvi krstil za triglavsko rožo. Navdih je dobil pač pri naravoslovcu B. Hacquetu, ki je zmotno menil, da je na Triglavu našel še neopisan prstnik, in ga je zato imenoval po prvaku slovenskih gora. Za nas bo ta prstnik vedno triglavská roža, pa čeprav raste v visokogorskem pasu vseh Južnih Alp, od Comskega jezera do Grintavca v Kamniških Alpah.

TRIGLAVSKA NEOGLASNICA
(*Eritrichum nanum* (Amann) Schrader)

Prvi botaniki so triglavsko neobglasnico prštevali med spominčice (*Myosotis*), Hacquet jo je celo opisal kot triglavsko spominčico. Pozneje pa so jo zaradi krilatih plodov predstavili v samostojen rod, v katerem se imenuje *Eritrichum nanum*.

Triglavská neobglasnica je v blazinah rastoča rastlina s številnimi brezcvetnimi listnimi rozetami, porasla z bleščecimi se svilnatimi dlačicami. Listi so sulicasti do lopaticasti. Vsak cvet ima podporen list, venec pa je podoben kot pri spominčicah, sijoče moder in nežno dišeč. Cveti julija in avgusta. Njeno rastišče v skalnih razpokah in gruščnatih tratah je slikovito opisal Julius Kugy. "Kje je vrtnar? Vse je tako snažno in urejeno, ne more biti daleč. V grušču tu in tam skromno cvetoča blazinica, kot nas v Julijcih spremljajo do najvišjih vrhov, nekaj blelih zlatih, očarljivih kamnokrčevih rožic z nežno belimi in rumenimi cvetovi, rdeče pretkanih in oblo izbočenih rušic lepnic, breskvordečih prstnikov, tam neobglasnica z ljubimi modrimi očesci spominčice ali v vlažni skalni razpoki rumena vijolica." Razširjena je od primorskih Alp do Karavank in Nizkih Tur. Je zelo redka rastlina.

TRIGLAVSKI DIMEK
(*Crepis terglouensis* (Hacquet) Kerner)

Ko se je Belsazar Hacquet leta 1777 vzpenjal po grušču proti Ledinam, kjer danes stoji planinska koča Planika, je utrgal neznano cvetlico, podobno regratu, jo uvrstil v rod otavčičev ali jajčarjev in jo poimenoval po Triglavu. Pozneje so ugotovili, da gre za enega od dimkov, obdržali pa so prvič zapisano vrstno ime. Triglavski dimek je v ostrem grušču zasidran s kratko, močno koreniko. Nizko steblo je pokončno, nosi samo en razmeroma velik košek, kakor imenujemo socvetje, ki je sestavljeno iz zlato rumenih jezičastih cvetov. Na prvi pogled nas spominja na regrat. Škrbinasti listi so v prilicni rožici.

V Sloveniji raste redko v Julijskih Alpah okrog Triglava in drugih vrhov, ki se dvigujejo nad dolino Vrat, in tudi na Prestreljeniku v Kaninskem pogorju. Naša triglavská cvetica pa krasí groba melišča tudi v Alpah v Švici, Italiji, Avstriji in Nemčiji. Nikjer ni pogost. Povsod pa vedo, da je njegov rojstni kraj v triglavskem kraljestvu. Prav zaradi tega je uvrščen med redke vrste v Rdečem seznamu slovenskih ogroženih rastlin.

TRIGLAVSKI SVIŠČ
(*Gentiana terglouensis* Hacquet)

Triglavski svišč je tri do šest centimetrov visoka cvetica. Ima kratke, gosto olistane cvetoče in ne cvetoče poganjke. Listi so jajčasto sulicasti, cvet pa temno moder. Cveti v juliju in avgustu.

Raste posamično na kamnitih pobočjih in suhih pašnikih, večinoma na tleh, bogatih z apnencem. Pojavlja se predvsem v združbi čvrstega šaša, ponekod pa tudi v združbi triglavské rože na višini od 1900 do 2700 m.

Vrsta je razširjena samo v Južnih Alpah. V Sloveniji je klasično nahajališče južno pobočje Triglava.

BELSAZAR HACQUET (1739 do 1815)

Bretonec, osebni prijatelj in svetovalec kraljev in cesarjev, vojaški zdravnik in kirurg na številnih frontah sedemletne vojne od Rena do Črnega morja, strokovni sodelavec in profesor na številnih evropskih univerzah, vsestranski raziskovalec in svetovni popotnik Belsazar Hacquet je dvajset najbolj plodnih let preživel na Kranjskem. Scopilijevo službovanje v Idriji je bilo zanj dodaten motiv, da je leta 1766 prišel tja za rudniškega kirurga in ostal do leta 1773. Zaradi neposrednosti in ostre kritičnosti v odnosih z ljudmi ter zaradi razsvetljenih nazorov ni bil priljubljen med ljudmi in nižjo duhovščino, vendar je huda rudarska nesreča kmalu po njegovem prihodu v Idrijo za vselej utrdila njegov visoki zdravniški ugled. Naslednjih štirinajst let (1773-1787) je bil na ljubljanskem liceju, predhodniku današnje univerze, profesor anatomije in porodništva ter gostujoči profesor številnih evropskih univerz.

Povsem se je vživel v novo okolje na Kranjskem in ves prosti čas posvetil raziskovanju. Močno so ga zanimalo kamnine. Obiskal je vse rudnike v bližnji in daljni okolici. Tako je Hacquetovo celo prvi objavljeni opis Trente, kamor so ga poslali kot izvedenca idrijskega rudnika, zelo pomemben del njegovega obsežnega opusa pa je tudi študija o rudarstvu v Alpah, v kateri obravnava ves prostor od Julijskih do Retijskih Alp.

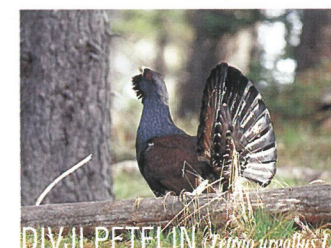
Izredno pozornost je namenjal planinski flori ter dopolnjeval Scopilijevo dognanja. Knjigo *Oryctographia Carniolica* je objavil v latinščini, krajše publikacije pa poleg nemščine še v

francoščini in italijanščini. Hacquetov je tudi opis Scabiose Trente, ki ga po svoje tesno povezuje z dr. Juliusom Kugyjem; ta je o njem nekoč zapisal: "Lahko rečemo, da se zgodovina turistik v Julijskih Alpah kakor tudi zgodovina vzponov na njih vrhove pričeneja z Belsazarjem Hacquetom. Kar je Saussure za Mt. Blanc, to pomeni Hacquet za Triglav. Delo tega vestnega in genialnega raziskovalca pomeni trdni temelj v odkrivaljski zgodovini naše gorske skupine. Hacquet je vršil svoja potovanja v službi znanosti in sam označuje kot svoj končni smoter, da se da iz narave poučevati."

Hacquetova povezanost s Triglavom ni bila majhna. Ni veliko manjkalo, da bi prav on prvi priplezal na vrh leta 1778, zagotovo pa je njegovo znanje in izkušnje s pridom uporabil Anton Kos pri uspešnem vzponu "štirih srčnih" istega leta. Kos je bil udeleženec Hacquetove odprave, sam pa tudi ne bi prišel na vrh, če bi ne bilo med štirimi "ta vel'kega Jurjevca", Antona Korošca s Koprivnika, ki si je upal nadaljevati pot z Malega Triglava, do koder je ob prvem poskusu prišel tudi Hacquet, ki je zares stopil na vrh Triglava leto pozneje (1779).

Med drugim je po Triglavu, na katerega je gledal z največjim spoštovanjem, imenoval štiri visokogorske rože, ki so opisane v tem prispevku. Kajpak ni mogel vedeti, da sta bili dve opisani in poimenovani že prej (triglavská roža in triglavská neobglasnica), triglavski dimek in triglavski svišč pa sta do danes ohranila Hacquetovi latinski imeni.

V svojih spominih je tik pred smrtjo zapisal, da se je najlepše v svojem dolgem življenju počutil na Kranjskem. **Jože Andrej Mihelič**

DIVJI PETELIN (*Tetrao urvalis* L.)
Divji petelin spada med gozdne kure in poseljuje velikanski evrazijski prostor. V Triglavskem narodnem parku poseljuje zlasti Pokljuko in Mežaklo ter stare gozdove Bohinjskih gora. Posamezna rastišča so se ohranila v nekdanjem bogatem življenjskem okolju gozdnih grebenov alpskih dolin ter v gozdovih Martuljka, Pišnice, Trente in Soče.

V lovskopravnem območju (LUO) Triglav smo primerjali stanje divjega petelina med popisoma leta 1978 in 2002. Pred dobri dvajsetimi leti je bilo v LUO Triglavskega narodnega parka dvainpetdeset območij rastišč, danes pa jih je še dvaintrideset. Razlika pa ni samo v številu območij rastišč, ampak tudi v številu rastišč na posameznem območju. Strnjena območja med seboj povezanih rastišč so ostala le na Pokljuki, manj na Mežakli in v gozdovih Studorskih planin v Bohinju.

Vzrokov za upadanje števila divjih petelinov ter s tem seboj povezanih rastišč pri nas je več. Raziskovalci divjega petelina navajajo zlasti izsekavanje starega gozda, neustreznih razmer za rast gozdnega jagodičevja ter vedno večji hrup in nemir v gozdu. Ugotovitev v Triglavskem narodnem parku pa nam kažejo, da morajo biti vzroki tudi drugje; ali pa gre le za vprašanje časa, kdaj bo divji petelin izginil tudi s teh območij. **Miha Marenčič**

KULTURNA KRAJINA pomen in izginjanje

Osrednji del Julijskih Alp odlikujejo izjemne naravne in kulturne vrednote, med namene ustanovitve Triglavskega narodnega parka pa sodi tudi ohranitev in razvijanje kakovostnih kulturnih krajin. Tako jih poimenujemo, ker nastajajo zaradi delovanja človeka, ki je s svojo navzočnostjo in tradicionalno kmetijsko rabo skozi generacije vtisnil prostoru svojski pečat.

Med kulturnimi krajinami izstopajo tiste, ki so zaradi pestrosti, vidne izpostavljenosti, stavbnih členov, zgodovinske pogojenosti in doživljajske vrednosti še posebno pomembne za istovetnost posameznih območij (planine, alpske doline z razloženo poselitvijo, jedra različnih naselbinskih tipov, značilna stavbna dediščina, grbinasti travniki, posestna struktura, grajene prvine, kot so podporni zidovi, kašte, miri, ograde, terase). Krajina ni statična, temveč se nenehno spreminja zaradi spreminjanja bivanjskih in delovnih razmer ter pridelave, pa tudi naravnih procesov. Ob preudarni

rabi naravnih virov, primernih dejavnosti in prilagojenih posegih v prostor je sorazmerno stabilna, raznovrstna, harmonična in prepoznavna. Bogastvo prostora narodnega parka pa je prav v celostnosti, soodvisnosti in prepletenosti tako

naravnih kot tudi ustvarjenih delov ter v različnosti kulturnih krajin.

V Julijskih Alpah se stikajo različni stavbni tipi. Redkokje najdemo na tako majhnem prostoru toliko posebnosti. Poenostavljeno povedano prevladuje na severni strani kultura lesa in na južni strani (soški) strani kultura kamna s stavbnimi vplivi iz Sredozemlja in Furlanije.

Tudi neukemu očesu ni težko prepoznati razlike med tipično bohinjko in tolminsko hišo, hiše v Zgornjem Posočju so spet drugačne od hiš v Gornjesavski dolini. Podobno je s pastirskimi stavbami. Stani na bohinjkih planinah so že na prvi pogled drugačni od stavb na planinah pod Krnom, te pa se spet razlikujejo od onih nad Zgornjim Posočjem.

Krajina v Triglavskem narodnem parku se vidno spreminja in izgublja svojo kulturno podobo. Opuščanje redne nege, košnje in paše se zrcali v zaraščanju travnikov, senožeti in pašnikov, prvotne stavbe, ki so rabile gospodarskim namenom, predvsem hlevi, seniki in stani, pa se spreminjajo v počitniške hiše.

Kulturna krajina zgublja svoj obraz in identiteto.

Tea Lukan Klavžer

Popotresna obnova

V programu popotresne obnove so bile v parku z državno pomočjo prenovljene številne stavbe, ki imajo veliko dediščinsko vrednost.

Stanovanjska hiša Zgornje Laze 20 - Krničarjev dvorec pred obnovo in po njej. Hišo so razglasili za kulturni spomenik.

Gospodarsko poslopje v Tolminskih Ravnah po potresu in po obnovi.

Arheološka izkopavanja na Planini Klek

Gorenjski muzej je v program arheoloških izkopavanj za leto 2002 vključil tudi planino Klek. Po štiridesetih letih, takrat so bila prva izkopavanja nad planino Lipanca, je Klek drugi primer sistematičnega arheološkega raziskovanja v našem visokogorju. Ob pomoči Triglavskega narodnega parka so na Kleku odkopali objekt, ki so ga časovno opredelili v pozno antiko. Najdene črepinje lončenine, fibule in bodalo dokazujejo življenje pred tisoč šeststo leti. Za zdaj še niso ugotovili, ali gre za bivališče pastirjev ali rudarjev oziroma nabiralcev rude.

Ekološka pridelava sicer temelji na naravnih metodah in kroženju snovi na kmetijskem gospodarstvu. Za varstvo rastlin, gnojenje in izboljševanje tal, krmljenje, čiščenje in razkuževanje, zatiranje mrčesa in bolezni ter predelavo je dovoljeno uporabljati samo načine in sredstva, ki so določeni z veljavno zakonodajo. V tem primeru se lahko za pridelek ali izdelek pridobi ustrezen certifikat. Označi pa se ga lahko z enotno oznako "ekološki".

Preusmerjanje v ekološko živinorejo traja najmanj dve leti, če je kmetija končala obdobje preusmerjanja v ekološko rastlinsko pridelavo v skladu s pravilnikom.

Izjeme so mogoče, le, ko gre za prilagoditev objektov na prostem, oziroma, če kmetijsko gospodarstvo izpolnjuje vse pogoje tudi dve leti pred prijavo v kontrolo ekološkega kmetovanja.

Število živali na enoto površine, ki jo na ekološki kmetiji obdelujejo, ne sme presegati meje, določene s predpisi, ki urejajo dobro kmetijsko prakso in vnos nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla.

Uporaba organskih gnojil v enem letu pa ne sme presegati 170 kg dušika na hektar obdelovalnih zemljišč in travnikov.

Živali morajo imeti možnost prostega izpusta, ko so za to primerni njihovo fiziološko stanje, vremenske razmere in stanje zemljišča, razen če to prepovedujejo veterinarski predpisi.

Število živali na enoto površine izpusta sme biti tolikšno, da okolje ni ogroženo, da se s tem ne povzročata degradacija zemljišč in onesnaževanje voda ter da je mogoče ustrezno ravnanje z živalmi.

Živali, ki jih redijo na ekološki kmetiji, naj bi izvirale iz ekoloških rej razen v izjemnih primerih (s poprejšnjim dovoljenjem kontrolne organizacije), ko ni na voljo ekološko zrejenih živali, ali v drugih primerih, določenih v pravilniku o ekološki pridelavi in predelavi.

Tudi bivalne razmere za živali morajo ustrezati biološkim in etološkim potrebam (npr. vedenjskim potrebam v zvezi z ustrezno svobodo gibanja in udobja). Imeti morajo prost dostop do krme in vode. Izolacija, ogrevanje in prezračevanje

EKOLOŠKO KMETOVANJE

hleva morajo zagotavljati, da so kroženje zraka, raven prahu, temperatura, relativna vlažnost zraka in koncentracija plinov v mejah, ki niso škodljive za živali. Zgradba mora omogočati veliko naravnega prezračevanja in dostop svetlobe.

Na območjih, kjer vremenske razmere omogočajo živalim bivanje na prostem, hlevi niso obvezni. Za presojo primernosti reje uporabimo indeks ustreznosti reje po Bartusseku.

Na manjših kmetijah, kjer skupinska ali prosta reja ni mogoča, lahko kontrolna organizacija dovoli vezano rejo, vendar samo pod pogojem, da se govedo lahko pase na pašnikih oziroma giba v ogradah na prostem. Do 30 odstotkov suhe snovi obroka za živali lahko vsebuje kmetijske pridelke, pridelane na površinah oziroma enotah, ki so že najmanj eno leto usklajena s pravili o ekološki pridelavi. Če krma izvira iz pridelave na domačem kmetijskem gospodarstvu, ki je v preusmerjanju, se sme ta delež povečati na 60 odstotkov.

Sestavljena krmila oziroma krmne mešanice so lahko sestavljeni samo iz dovoljenih krmnih surovin, ki so navedena v prilogah pravilnika.

Reja rastlinojedih živali mora temeljiti na uporabi pašnikov skladno z razpoložljivostjo le-teh v različnih obdobjih leta. Najmanj 60 odstotkov suhe snovi v dnevni obroki mora sestavljati voluminozna krma (seno z otrobi, suha ali sveža krma in silaža). Organizacija za kontrolo sme dovoliti zmanjšanje na 50 odstotkov za živali v mlečni proizvodnji za obdobje največ 3 mesecev v zgodnji laktaciji.

Davorin Koren

Srečanje so organizirali: Triglavski narodni park, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije, Občina Tolmin in vaščani Čadrga.

Na prireditvi so se srečali kmetje hribovskih in gorskih območij Slovenije, gostje iz Italije in Avstrije ter kmetijski in okoljevarstveni strokovnjaki. Na skupnem strokovnem srečanju je bila priložnost tako za izmenjavo izkušenj kakor tudi za analizo dosedanjega dogajanja na tem področju ter načrtovanje skupne strategije razvoja gorskih in hribovskih območij. Z obiskom vasi Čadrg in otvoritveno slovesnostjo v prenovljeni vaški sirarni so bili predstavljeni primeri uspešnega razvoja gorskih območij.

Poseben poudarek je bil seveda na ozaveščanju javnosti o pomenu razvoja gorskih in hribovskih območij, saj so bili navzoči predstavniki domačih in tujih občil.

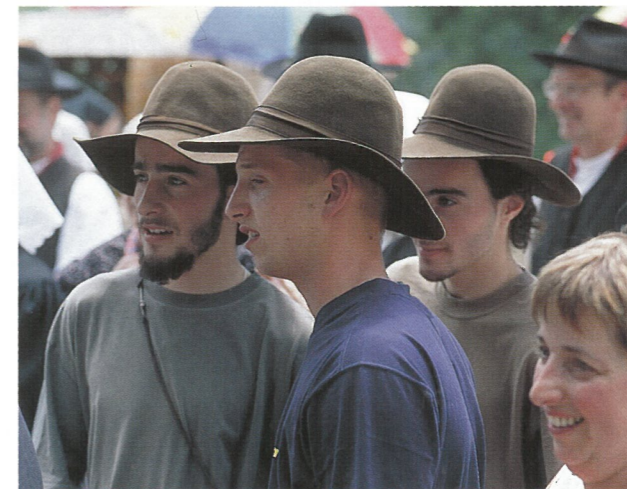
To naj bi bil začetek tradicionalnih srečanj gorskih kmetov v Zgornjem Posočju.

Osrednje sporočilo je: "Hribovska in gorska območja imajo tudi za prebivalstvo drugih območij pomembno vlogo zaradi prireje in pridelave zdrave hrane, ohranjanja bogastva naravnih virov in voda, zgodovinskega in kulturnega pomena, vrednosti, ki jo ima kot življenjski, gospodarski in rekreacijski prostor.

"Hribovskemu prebivalstvu je treba omogočiti, da opredeljuje lastni družbeni, kulturni in gospodarski razvoj ter prispeva k njegovi uveljavitvi v skladu z obstoječim pravnim redom.

"Interesi gospodarstva morajo biti usklajeni z zahtevami okolja, pri tem pa je treba upoštevati posebnosti posameznih regij in osrednjo vlogo kmetijstva:

-zaradi pomena, ki ga je kmetijstvo od nekdaj imelo v alpskem prostoru in ga bo ta gospodarska dejavnost zlasti na hribovskih območjih nujno imela

tudi v prihodnje,

-kot temelj za ohranjanje primerne gostote poseljenosti, preskrbo prebivalstva s hrano, pridelavo tipičnih kakovostnih izdelkov,

-za ohranjanje in vzdrževanje kulturne krajine, med drugim tudi zaradi njene turistične rabe ter tudi zaradi varstva tal pred erozijo, plazovi in poplavami.

"Obdelana kulturna krajina izpolnjuje bistveno funkcijo kot življenjski prostor za alpski rastlinski in živalski svet.

"Kmetovanje je zaradi geomorfoloških in podnebni značilnosti na hribovitih območjih povezano z najbolj težavnimi življenjskimi in proizvodnimi razmerami. Davorin Koren

BOVŠKI SIR

Bovški sir je eden izmed štirih avtohtonih sirov, ki jih izdelujejo na območju Triglavskega narodnega parka in za katere pravkar poteka postopek, po katerem jim bodo priznali označbo geografskega poimenovanja. To so tolminc, bohinjski sir, mohant ter bovški sir. Izdelava bovškega sira od pridelave krme, prireje mleka do končnega izdelka poteka na Bovškem. Ima lastnosti, ki so temeljno povezane z geografskimi lastnostmi okolja. To obsega prirojene naravne in človeške dejavnike. Posebnost bovškega sira zagotavljajo podnebne in naravne razmere, značilne za Bovško, kakovost mleka in tradicionalni postopki izdelave tega sira.

Skladno z veljavno zakonodajo in pravilniki o postopkih za priznavanje označb posebnih kmetijskih pridelkov oziroma živil spada zato tudi bovški sir med posebna živila oziroma živila z višjo kakovostjo.

V sodelovanju med Društvom rejcev drobnice bovške in strokovnimi službami Triglavskega narodnega parka s področja kmetijstva in razvoja podeželja je letos nastal tudi elaborat za priznanje označbe geografskega porekla za bovški sir.

Danes se bovški sir izdeluje na kmetijah ter na dveh visokogorskih planinah v občini Bovec, ki je tudi območje zaščite. Prireja mleka, ki je namenjeno za izdelavo bovškega sira, izdelava tega sira ter priprava za trg lahko potekajo samo na območju zaščite.

Temeljne lastnosti. Bovški sir se izdeluje iz ovčjega, delno lahko tudi iz kozjega mleka (do 30 odstotkov) v obliki okroglega hlebca s premerom 24 do 28 cm, visokega 8 do 10 cm, težak pa je 3 do 4,5 kg.

Zgodovina. Prve omembe planine Trebiščna, ki datira v leto 1328 (Kos, 1948), lahko štejemo za dokumentiran začetek izdelave bovškega sira (Flitscher Käse).

V Tolminskem urbarju iz leta 1377 zasledimo tudi podatke o zakupnini za ribolov na reki Soči, ovrednoteni v količini sira. Tako dovoljenje je od patriarha prejel kmet Paulissa iz Bovca leta 1343. Zakupnina je tega leta znašala 32 funtov bovškega sira (Rutar, 1882). Pod imenom Bovški sir (Formaggio di Plezzo vero) se pojavi v doslej dostopnih virih 12. aprila 1756, in sicer na ceniku za mesto Videm, ki ga je izdal g. Deputati. Iz cenika je razvidno, da je imel v primerjavi z nekaterimi vrstami sira višjo ceno, tudi dvakrat ali še več. Davorin Koren

Občina BLED

Z občino Bled sodelujemo predvsem v turizmu in urejanju prostora ter pri izvedbi dodatnih programov v času različnih prireditev. Med Šahovsko olimpiado smo pripravili več predstavitev o TNP in ponudili udeležencem program vodenja po parku.

Dobro sodelujemo z lokalno turistično organizacijo Turizem Bled pri pripravi vsebin in programov trženja v turizmu, pri promociji Bleda na pragu Triglavskega narodnega parka, pri izdaji turistične karte občine Bled, brošure Pohodništvo ter zloženke o Vintgarju in Poključki soteski.

Prostor občine Bled, ki sega v park, tudi redno opremljamo in vzdržujemo. V zadnjem letu smo večjo pozornost namenili opremljanju doline Radovne in Pokljuke.

Občina BOHINJ

Film *Gorska svetova v zrcalni podobi, kako sta se našla Bohinj in Ramsau* je avtorsko delo režiserja in velikega občudovalca Julijskih Alp Ulricha Frantza z bavarske televizije. Prikazuje ljudi in kraje dveh pobratenih občin iz dveh narodnih parkov: Ramsau iz nacionalnega parka Berchtesgaden in Bohinj iz Triglavskega. Ideja za pobratenje in poznejše tesnejše sodelovanje je nastala leta 1999, ko so bile v narodnem parku Berchtesgaden različne prireditve ob 200-letnici prvega vzpona Valentina Staniča na najvišjo bavarsko goro Watzmann, TNP pa je pri tem usklajeval organizacijo slovenskega dela. Pri snemanju filma po Julijskih Alpah so ekipi pomagali nadzorniki TNP, člani GRS Bohinj in številni domačini.

Občina BOVEC

Dunajski filharmoniki v Trenti Mednarodni glasbeni forum Trenta 2002

Dunajski filharmoniki so julija že tretje leto zapored v informacijskem središču Triglavskega narodnega parka priredili sedemdnevni seminar za mlade glasbenike. Ob koncu seminarja so imeli solisti koncert v Domu Trenta, drugi koncert komornih solistov pa je bil v cerkvi Device Marije v Polju v Bovcu. Na mednarodnem glasbenem forumu Trenta 2002 je sodelovalo 20 študentov iz sedmih evropskih držav pod vodstvom profesorjev Dunajske filharmonije. Glasbeni forum so organizirali Triglavski narodni park, Turistično društvo Soča-Trenta in občina Bovec ob podpori številnih sponzorjev.

Občina KOBARID

Obisk predstavnikov občine Kobarid, njenih strokovnih služb in nekaterih domačinov z Vrsnega letos jeseni na planini Kot (Malga Cott) visoko nad dolino Rezije je bil namenjen primerjalni presoji razvojnega programa za planino Kuhinja z že zgrajenim in sodobno zasnovanim objektom na italijanski strani Kanina. Strokovni ogled je organiziral TNP v okviru večletnega sodelovanja z naravnim regijskim parkom Juljsko predgorje, ki ima sedež v Reziji. Direktor tega parka in župan iz Rezije sta gostom iz Kobarida predstavila nov koncept razvoja planine

Kot, dosedanje dobre in slabe izkušnje ter gospodarske možnosti, ki so še ostale v nerazviti, pozabljeni in zaradi odseljevanja močno izpraznjeni Reziji.

Župan rezijanske občine Ravenca Sergio Barbarino in kobarški župan Pavel Gregorčič

Občina KRANJSKA GORA

Posvet: ekoturizem v gorah

Povezanost zavarovanih območij in turizma je stara, obiskovalcev gora in parka pa vedno več. Kako uresničevati bistvene naravovarstvene cilje in obenem zadovoljiti potrebe obiskovalcev?

Kakšen turizem sodi v parke ali v gore - je to prednost ali pomanjkljivost? Kako turizem gleda na gorski svet, zavarovana območja - je to priložnost ali ovira? O tem smo se pogovarjali na strokovnem posvetu Ekoturizem v gorah, ki smo ga ob mednarodnem letu gora in mednarodnem letu ekoturizma pripravili skupaj s Turistično zvezo Slovenije, Planinsko zvezo Slovenije, občino Kranjska Gora in Slovensko nacionalno komisijo za UNESCO. Posvet je bil 7. novembra 2002 v Kranjski Gori, Triglavski narodni park pa bo o posvetu izdal zbornik.

Občina TOLMIN

TOLMINSKI MUZEJ

Tolminski muzej je stopil v novo tisočletje v novi podobi in novi organizacijski obliki. Leta 2000 je praznoval petdesetletnico svojega obstoja, v letu, ko je ponovno stopil na samostojno pot kot javni zavod Tolminski muzej. Ustanovila ga je občina Tolmin, država pa mu je poverila izvajanje javne službe na območjih Bovec, Kobarid in Tolmin. Z uredbo, ki je dodelila Tolminskemu muzeju nove naloge, je muzej prevzel strokovni nadzor nad rojstno hišo Simona Gregorčiča na Vrsnem, nad muzejsko zbirko v Trenti ter ohranjenimi temelji rimske atrijske hiše iz 3. stoletja n.š. na Mostu na Soči.

Vsako leto pripravimo obsežen program prireditev, ki zajema predstavitev publikacij, organizacijo predavanj ter likovne, fotografske in druge občasne razstave. Muzej se je pridružil tudi projektu obnove in predstavitve rojstne hiše Cirila Kosmača na Slapu ob Idrijci, ki poteka v okviru mednarodnega programa Genius Loci. V prostorih osnovne šole Dušana Munih na Mostu na Soči smo odprli arheološki muzej z rekonstrukcijo halštatske hiše in prikazom zgodovine arheoloških raziskav na Mostu na Soči.

Tolminski muzej je de javan na širšem območju, in ne le na ožjem tolminskem. Ob 150-letnici rojstva Simona Rutarja smo na njegovi domačiji v vasi Krn uredili spominsko sobo, v Breginju pa postavili stalno fotografsko razstavo fotografij Jake Čopa.

Poleg občasnih razstav, ki jih prirejamo v matični hiši, končujemo tudi s postavitvijo stalne muzejske zbirke, v kateri si bomo kmalu lahko ogledali privlačno prikazano bogato zgodovino Tolminske.

Muzej je v zadnjih dveh letih pridobil pomemben fond arheološke dediščine in tudi nekaj redkosti. Na arheološko bogati lokaciji - Mostu na Soči - so bili najdeni izjemni predmeti, ki so

zbudili veliko zanimanja doma in v tujini. Konec maja smo slovesno odprli razstavo Nove zanke svetolucijske uganke, ki prikazuje arheološke raziskave na Mostu na Soči v letih 2000-2001. Razstavljenih je kakih 150 najlepših predmetov, izstopa grška posodica s sovo in oljčnimi vejicami.

Tolminski muzej sodeluje z različnimi institucijami in posamezniki. V dogovoru s Triglavskim narodnim parkom oziroma Informacijskim centrom v Trenti bomo dokončali tamkajšnjo muzejsko etnološko razstavo. Sodelujemo z Fundacijo Poti miru in spremljamo posege na šestih deloviščih, kjer poteka obnova ostalin soške fronte. Sodelujemo z zasebnimi zbiralci te dediščine in pri popisovanju večjih zasebnih zbirk ljubiteljev soške fronte.

Muzej je odprt vsak dan od 9. do 16. ure, v soboto in nedeljo od 13. do 17. ure. Za najavljene skupine je ogled mogoč tudi zunaj urnika. Najave za ogled zbirk v Tolminskem muzeju, arheološkega muzeja na Mostu na Soči in rojstne hiše Simona Gregorčiča na Vrsnem sprejemamo po tel.: 051 381 13 60 ali e-pošto:

muzej@tol-muzej.si

Mag. Damjana Fortunat Černilogar

MLADI NADZORNIK Triglavskega narodnega parka

V Triglavskem narodnem parku imamo od letošnjega poletja ob poklicnih in prostovoljnih naravovarstvenih nadzornikih tudi mlade nadzornike.

Mladi nadzornik (Young Ranger) je pilotni projekt federacije Europarc, namenjen mladim, ki žive v narodnem parku ali njegovi neposredni okolici. S programom mladi nadzornik želimo v parkih otroke seznaniti s cilji in nameni zavarovanih območij ter jim predstaviti delo pravih nadzornikov in jih tudi pritegniti vanj. Triglavski narodni park je bil izbran med pet evropskih parkov, ki jim je bila zaupana izvedba prvega usposabljanja mladih nadzornikov. V Vratih smo avgusta 2002 izvedli desetdnevni tabor, ki se ga je udeležilo 16 otrok, starih od 12 do 17 let, iz Tolmina, Bohinja, Bleda, Radovljice, Gorij, Koroške Bele, Jesenic in Mojstrane. Udeleženci tabora so na koncu prejeli certifikat. Obiskali so nas predstavniki Federacije Europarc, ki je skupaj z Bavarsko vlado financirala program Mladi nadzornik.

Martin Šolar

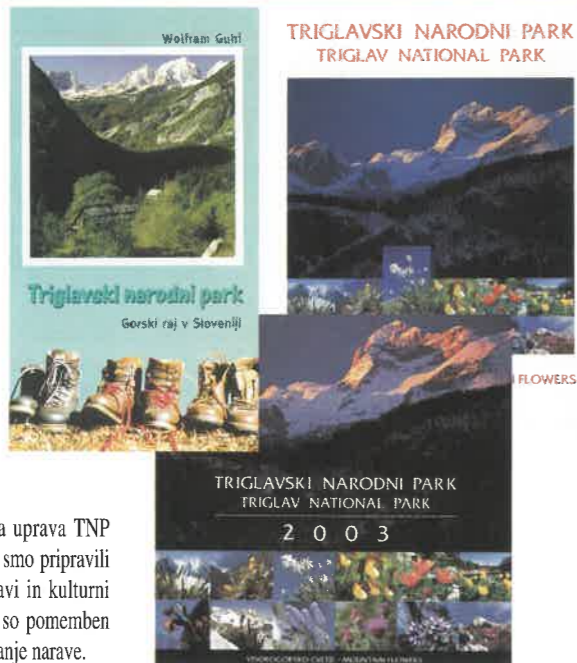
Promocija Triglavskega narodnega parka

Knjiga *Triglavski narodni park - Gorski raj* v Sloveniji je slovenski prevod nemškega izvirnika avtorja Wolframa Guhla z Bavarske. Knjiga, prijeten vodnik, nam odkriva pogled na TNP z očmi tujega občudovalca in poznavalca. Na obisk v narodni park nas vabi nevsiljivo drugače: peš, z odprtimi očmi in navdušenim srcem.

Nemško izdajo je pripravila založba Carinthia iz Celovca (2001), slovenski prevod pa je leta 2002 založila in izdala Mohorjeva družba Celovec-Ljubljana-Dunaj.

Stenski koledarji TNP

Za uveljavitev narodnega parka izdaja uprava TNP vsako leto stenske koledarje. Za leto 2003 smo pripravili koledar o rožah in splošni koledar o naravi in kulturni dediščini. Prihodki od prodaje koledarjev so pomemben delež sofinanciranja javne službe za ohranjanje narave.

NARAVOVARSTVENA NADZORNA SLUŽBA

V znaku, ki ga krasijo barve slovenske trobojnice, na strni skali stoji gams, zadaj je silhueta Triglava in spodaj triglavska roža. Znak si razlagamo tudi tako, da ponazarja legendo o Zlatorogu. Zlatorog je varoval naravo v gorskem svetu, njegovo poslanstvo nadaljujejo naravovarstveni nadzorniki Triglavskega narodnega parka.

ČISTILNE AKCIJE PROSTOVOLJNIH NADZORNIKOV

Levji delež pri čistilnih akcijah v Triglavskem narodnem parku so letos opravili prostovoljni nadzorniki. To so posamezniki, ki so s svojim poklicnim delom ali po ljubiteljski ali rekreacijski dejavnosti povezani s prostorom narodnega parka. Prostovoljni nadzorniki podpirajo naravovarstvene ideje in so v pomoč upravi parka ter poklicnim nadzornikom. Njihova pomembna vloga je dajanje zgleда, ozaveščanje in prenašanje znanja ter vedenja o parku. V ta namen smo letos poleti izvedli obsežno promocijsko akcijo, v kateri je 40 prostovoljnih in deset poklicnih nadzornikov razdelilo med obiskovalce parka kakih 7.000 različnih zloženkov o TNP.

PLANIKA Kranj *Planika*

Dvanajsto leto sodelovanja s TNP

V zahodni Evropi se mnogi znani proizvajalci zelo zanimajo za sponzorstvo narodnih parkov. Dokazana podpora uglednemu parku in uporaba njegovega imena imata močan promocijski pomen. Tudi v Sloveniji se nekatera vodstva podjetij odločajo za to obliko dela.

Leta 1990 je javni zavod TNP prvič navezal stike z znanim slovenskim izdelovalcem obutve, Planika iz Kranja. Od takrat naprej ustanovi ves čas sodelujeta. Planika si je s sponzorsko pogodbo pridobila možnost uporabe imena TNP v reklamne namene, uporablja pa tudi izkušnje parkovnih nadzornikov. Na drugi strani prejme javni zavod TNP vsako leto v preskus in trajno uporabo gorniške čevlje v vrednosti 500.000 tolarjev.

Stalnost tega sodelovanja je tako močna, da je preživela vse, kot vemo, tudi čase, ki so bili zelo težki za obstoj in nadaljnji razvoj tega uglednega podjetja.

Izkušnje, pridobljene z vsakodnevno uporabo gorniških čevljev, ki so eden najbolj zanimivih Planikinih izdelkov, so bile nedvomno opazne tudi pri razvoju čevlja Brana, ki gre dobro v prodajo in je postal najbolj priljubljen model tudi med nadzorniki TNP. Združuje izjemno udobje in varnost med hojo, kar je razmeroma težko uskladiti, odlikujeta pa ga tudi eleganca ter skladnost oblik. Popolnoma enakovreden je najboljšim izdelkom uglednih zahodnoevropskih proizvajalcev gorniške obutve in je hkrati dostopen po zelo konkurenčni ceni. *Jože A. Mihelič*

PRIPRAVLJENI POMAGATI

Štiri leta sodelovanja TNP z ŽITOM GORENJKO iz Lesc

Med prijatelje TNP, ki so pripravljeni prispevati kaj več kot lepe in prijazne besede, spada nedvomno podjetje Žito Gorenjka iz Lesc. Od kar organiziramo v Trenti t. i. Belarjev naravoslovni dan za desetletne otroke iz okolice TNP, kar pomeni več kot 800 otrok na prireditvi, prevzema ŽITO GORENJKKA vlogo glavnega sponzorja prireditve. Vsako leto dobi sleherni šolski razred za svojo udeležbo na prireditvi paket čokolade, ki, če smo iskreni, ni majhno darilo. Otroci, ki prispevajo za omenjeni naravoslovni dan obilo gradiva za veliko celoletno razstavo v Domu Trenta ter s svojo navzočnostjo obogatijo in osmislijo pomladni začetek življenja in dela v INFO središču TNP, si dajo sicer zaslužijo, vendar bi jim ga javni zavod TNP iz omejenih proračunskih sredstev težko prispeval. ŽITU GORENJKKA gre torej zahvala za podporo varstvu narave v Sloveniji, za razumevanje in pripravljenost za sponzorstvo.

HESSENSKO-SLOVENSKO DRUŠTVO

Društvo Hessisch-Slowenische Gesellschaft iz Wiesbadna je letos knjižnici TNP podarilo strokovne knjige v znesku 100.000 tolarjev ter ji izročilo znesek 2.000 evrov, namenjen za sofinanciranje novih razstav v INFO središču TNP v Trenti.

Mara Mericka

Letos poleti je TNP obiskala gospa Mara Mericka iz Avstralije, da se je osebno prepričala, kje in kako je bilo njeno denarno darilo porabljeno.

Z njenim denarjem je TNP odkupil 2.5 hektara velik travnik. V Avstralijo se je vrnila s prijetnimi vtisi. Upamo, da bo njeno darilo spodbudilo nove posnemovalce doma in v tujini.

PETROL

Slovenska naftna družba Petrol ni uradni

sponzor Triglavskega narodnega parka, vendar se v vsakem času pokaže njihova naklonjenost in dobronamernost. Med drugim so vsakoleten naročnik stenskega koledarja TNP, s pomočjo katerega v javnem zavodu zbiramo sredstva za nujno potrebno opremljanje in urejanje parka. Letos je Petrol naročil 4000 stenskih koledarjev, kar pomeni občutno povečanje prihodkov naše založniške dejavnosti.

Italijanski minister na obisku v TNP

Italijanski minister za kmetijstvo in gozdarstvo gospod Giovanni Alemanno je s svojimi sodelavci in ob spremstvu veleposlanika republike Italije 23. junija letos obiskal Triglavski narodni park. Skupaj z ministrom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Francijem Butom, njegovimi sodelavci in s strokovnimi sodelavci TNP smo se povzpeli na Debelo peč nad Pokljuko. Popoldne smo italijanskega ministra kot navdušenega alpinista na njegovo posebno željo peljali še v dolino Vrat do Triglavске severne stene.

Planine, sinonim za gospodarjenje, preživetje in kulturo v Alpah

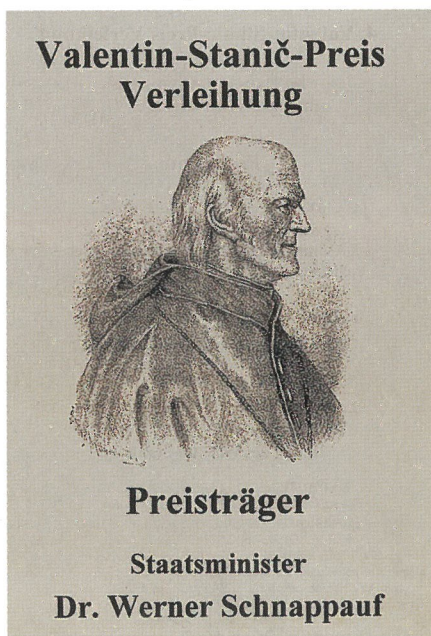
Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je v sodelovanju s Triglavskim narodnim parkom ob Mednarodnem letu gora izdalo zgibanko z naslovom Paša v slovenskih gorah. Ta govori o pomenu planinske paše za kmetovanje in za ohranjanje kulturne krajine. V njej so zbrane splošne informacije, priložen pa je tudi zemljevid, na katerem so označene planine s predelavo mleka na območju Julijskih Alp. Obiskovalci in ljubitelji slovenskih planin in gora imajo tako na voljo informacije o tem, kje na svojih poteh po visokogorju lahko kupijo mleko in mlečne izdelke, hkrati pa je zgibanka tudi priložnost za razmislek o tisočletni poselitvi in kulturi preživetja v Alpah.

STANIČEVA NAGRADA

Nemška planinska zveza Alpenverein oziroma njena sekcija iz Münchna že od leta 1999 podeljuje Staničevo nagrado, namenjeno posameznikom, ki so posebno zaslužni za varstvo okolja in narave na Bavarskem. Nagrada nosi ime po velikem Slovencu Valentinu Staniču, ki je pred dvesto leti začel sistematično raziskovati Vzhodne Alpe in se je kot prvi povzpел na goro Watzmann, ki velja za bavarski simbol. Letos je dobil nagrado državni minister za okolje in razvoj podeželja dr. Werner Schnappauf.

Na slovesni akademiji ob tej podelitvi je imel pozdravni govor tudi direktor TNP Janez Bizjak.

SKLEPNA PRIREDITEV OB MEDNARODNEM LETU GORA - 2002

Sklepna prireditev 4. oktobra na Bolfenku na Pohorju je popestrila z enotno oblikovano razstavo, ki je predstavila najpomembnejše akcije v mednarodnem letu gora. TNP je sodeloval s tremi panoji, ki so ponazorili Belarjev naravoslovni dan za vse učence četrtilih razredov iz okolice TNP (800 otrok) v Trenti, srečanje gorskih kmetov v Čadrgu z odprtjem nove sirarne (Fordova nagrada) in tabora za mlade nadzornike TNP v Vratih, ki ga je financirala zveza Europarc.

PREDSTAVITVE TNP V TUJINI DUNAJSKA UNIVERZA

Katedra za slavistiko univerze na Dunaju vabi vsako leto po dva tuja predavatelja na študijske dneve, namenjene enemu od jezikov, ki so vključeni v njen študijski program. Na t. i. Slovenske dneve je bil v preteklem letu z namenom predstavitve TNP v besedi in sliki vabljen Jože Andrej Mihelič z uprave javnega zavoda. Predstavitve je bila deležna velikega zanimanja. Udeležili so se je profesorji in študentje z različnih področij študija, po predstavitvi pa se je razvila dolgotrajna debata, v kateri je bilo čutili, da je Triglavski narodni park v avstrijskem prostoru deležen velikega ugleda in naklonjenosti.

NARODNI PARK VISOKE TURE (HOHE TAUERN)

V mestu Neukirchen, sedežu salzburškega dela narodnega parka Visoke ture, je bilo 23. septembra 2002 letno srečanje delavcev in sodelavcev vseh avstrijskih narodnih parkov s 300 udeleženci. Organizator je vključil v program tudi predstavitev narodnega parka Ecrins iz Francije ter Triglavskega narodnega parka, ki ga je v polnem predavanju predstavil direktor.

RIM: konferenca UNESCO - MAB

Za mednarodno konferenco programa UNESCO - MAB v Rimu od 8. do 12. oktobra 2002 smo pripravili predstavitevno razstavo o kandidaturi TNP za program MAB, Človek in biosfera.

izdajo časopisa sta sofinancirala:
družba Ljubljanske mlekarne
in tiskarna Medium d.o.o. Zabreznica